

A svédországi közművelődési könyvtárak és az EU-csatlakozás

Egy kutatási jelentés megállapításai

Svédország 1994. november 13-án népszavazással – 52,2%-nyi igen-szavazattal – az Európai Unióhoz (EU) való csatlakozás mellett döntött, és hivatalosan 1995. január 1-jével lett az EU tagja.

A 3K 1999. májusi számában Sz. Nagy Lajos már beszámolt arról, hogyan készültek fel a finn könyvtárak az integrációra a 90-es évek első felében. A lap szerkesztői a svédországi és az ausztriai csatlakozás könyvtári vonatkozású tapasztalatait is közzé szeretnék tenni.

*

E rövid cikkben a svédországi kampányról számolunk be, Ausztria pedig majd egy későbbi számban kerül sorra. Személyes tapasztalatok híján – és mivel a szokásos irodalomkutatási módszerekkel sem sikerült többet találnom néhány rövidhírnél – egy svéd kutatási jelentés és annak angol nyelvű összefoglalója alapján fogalmaztam meg mondanivalómat. A kutatási jelentés az alábbi címet viseli: *Biblioteken och folkområsningen om EU. En studie av lokal samhällsinformation (Rapport 169-2, szerzői: Mia Holmgren és Bertil Flodin, Stockholm, 1996. 145 p.)* A kutatást a Styrelsen för Psykologiskt Försvar nevű intézmény rendelte meg és finanszírozta.

Az 1994 novemberi népszavazást Svédországban is kiterjedt kampány előzte meg. A kutatási jelentés azt vizsgálja, hogyan kezelték a svéd közkönyvtárak az EU-ra vonatkozó információkat e kampány során. Következtetéseit a következő kérdések köré csoportosítja:

- célszerű volt-e a könyvtárakra bízni az európai uniós információk közvetítését, illetve szolgáltatását;
- milyen módszerekkel teljesítették a könyvtárak tájékoztatási feladataikat; és
- milyen lehetőségek nyílnak a könyvtárakban a jövőben az európai uniós és a hasonló, közügyekkel kapcsolatos információk szolgáltatására.

A megállapítások legtöbbje egy 1994 októberi, levélben lebonyolított kérdőíves felmérésből származik, amelyet Svédország 289 helyi, központi és regionális feladatkörű könyvtárának küldtek el. A könyvtárak 87%-a válaszolt. A kérdőívre adott válaszokat 1994 októberében és novemberében öt településen a könyvtárak munkatársaival lefolytatott interjúkkal egészítették ki. Ezen túlmenően megkérdezték egyes megyei közigazgatási tisztviselőket és az Európai Tájékoz-

tatási Titkárság (Sekretariatet för Europainformation) munkatársait is. (A Titkárságot a kormány finanszírozza, feladata az EU-ra vonatkozó elfogulatlan tájékoztatás.)

A kutatás során örömmel állapították meg, hogy a legtöbb könyvtár gondosan megtervezte tevékenységét, és hogy e tervek összhangban álltak a közérdekű tájékoztatás követelményeivel. Néhány könyvtár tűzött csak ki speciális célokat vagy határozott meg célcsoportokat, elemezte különböző csoportok információigényeit, általában azonban inkább a nagyközönség egészét igyekeztek informálni. A kutatók ezt egyébként annak tulajdonítják, hogy a könyvtárosoknak képzés híján nincs nyilvános kommunikációs készségük. Az elemzés, a tervezés és az értékelés területén még sokat kell fejlődniük; a kampány gyakorlati kivitelezésében viszont – amire a legtöbb időt és energiát fordították – megmutatkozott, hogy ez a könyvtárak erőssége. Valószínűnek tartják, hogy a költségvetési megszorítások negatívan hatottak a kampányra. A könyvtárak ugyanis semmiféle számottevő anyagi hozzájárulást nem kaptak az európai uniós kampányhoz, sőt a kampány miatt módosítaniuk kellett prioritásaikat a meglévő költségvetésen belül. Ez a költségvetési nyomás, úgy tűnik, még inkább fokozta a könyvtárosok vonakodását, hogy az európai uniós kampánnyal kapcsolatban még pluszfeladatra is vállalkozzanak.

A kérdőív arra is kíváncsi volt, hogyan adták át a könyvtárak az európai uniós információkat a nagyközönségnek. Mivel a könyvtárak közösségi intézmények, és a könyvtárakat fenntartó svéd települések nagysága, gazdasága, kulturális po-

litikája stb. igen eltérő, a tájékoztató munka formái is sokfélék voltak az egyes helyeken; igen nehéz általánosságban leírni, hogyan zajlott az európai uniós tájékoztatás.

A legtöbb könyvtár jelentős mennyiségű irodalmat szerzett be, és a kampány anyagainak nagy részét az olvasói térben helyezte el. Egyesek kifejezetten törekedtek arra, hogy ellensúlyozzák a pozitív és a negatív kampánnyal (t.i. csatlakozzanak-e vagy sem) kapcsolatos információk eltérő mennyiségét. Kevesebb volt egyébként a csatlakozást ellenző anyag és sok esetben ennek mennyisége határozta meg, hogy mennyi, a csatlakozást pártoló anyagot rendelt a könyvtár. Egyébként a könyvtárosok különösképpen nem szelektálták az anyagokat.

A legtöbb könyvtár szervezett valamilyen EU-val kapcsolatos rendezvényt, előadást, vitát és kiállítást. Viszonylag keveset szántak ezek közül a könyvtáron kívüli közönségnek. Szinte minden könyvtár tett valamit annak érdekében, hogy az európai uniós információkra irányítsa a figyelmet, de a rendezvények szervezése során nyilvánvalóvá vált, hogy a könyvtárosok legtöbbször nincs hozzászokva a marketing-feladatokhoz.

A kampány nem hozott jelentős áttörést a közkönyvtárakban elérhető „európai adatbázisok” használatában, amint azt egyesek várták volna. Csak néhányan számoltak be arról, hogy az európai adatbázisokat napi rendszerességgel használták, és csak néhány könyvtárban bocsátottak terminálokat a látogatók rendelkezésére. Ennek számos oka lehet, például az, hogy a személyi számítógépet a könyvtárosok sem igen ismerték, hiányzott a megfelelő hardver vagy a könyvtárlátogatók mutattak csekély érdeklődést, de talán az is, hogy nem volt megfelelő a szolgáltatás publicitása.

A könyvtárak a település más intézményeivel az európai uniós tájékoztatásban a legtöbb helyen csak korlátozottan működtek együtt, általában csak a nyomtatott anyagokat terjesztették közösen. A kampányban részt vevő szervezetek ritkán keresték a könyvtárakkal való együttműködés lehetőségét. Amikor a kérdőív a könyvtáraknál arról tudakozódott, mely szervezet volt a legnagyobb hatással tájékoztató munkájukra, a legtöbbször a Titkárságot említették.

Az európai uniós információk iránti közérdeklődés viszonylag csekély volt, bár a népszavazást megelőző hetekben az igények bizonyos növekedését lehetett észlelni. A közkönyvtárakat sok diák vette igénybe arra, hogy információkat szerezzen az EU-ról. A nagyközönség viszont a megszokott információkeresési mintát követte: többnyire a tévére, a rádióra és a hírlapokra támaszkodott, igen kevesen fordultak információkért a könyvtárakhoz.

Az európai uniós információkkal a könyvtárakban legtöbbször egyetlen, gyakran csak időlegesen foglalkoztatott munkatárs foglalkozott. Az illető határozta meg a tájékoztatás stratégiáját és a konkrét intézkedéseket. Leggyakrabban ez a stratégia csak abból állt, hogy „mérlegelni kell a kockázatokat”. A könyvtárak többsége igyekezett a rendelkezésre álló összes információt pártatlanul szolgáltatni – ami erősen a pozitív kampány felé hajlott –, ahelyett, hogy kiegyensúlyozta volna az EU-párti és az EU-ellenes információk mennyiségét, és ezáltal vállalta volna a beavatkozás, illetve a cenzúra vádját. Kevesen vezettek be új módszereket: a könyvtárak a megszokott tájékoztató tevékenység szellemében jártak el, és ez jól működött.

Összefoglalva megállapítható, hogy

- az Európai Unióról tájékoztatni igen nehéz, hiszen a téma összetett és szer-
teágazó is egyben.
- A svéd nagyközönség érdeklődése meglehetősen alacsony szintű volt, és a mé-
dia elég jól kielégítette azt. A könyvtáraktól a költségvetési megszorítások
ellenére azt várták volna, hogy számos új partnerrel lépjenek együttműkö-
désre.
- Ezenkívül sok tényező szólt az európai uniós információs kampány ellen (eze-
ket a jelentés összefoglalója sajnos nem sorolja fel – H.I.).
- A felmérés tanulságai csak egy adalékkal szolgálhatnak ahhoz, hogy a könyv-
tárak a jövőben milyen szerepet vállalhatnak a közügyekről való tájékoz-
tatásban: ha nagyobb felelősséget szánnak nekik ezen a téren, ahhoz elkerül-
hetetlenek bizonyos javító intézkedések.
- Aktívabban kell a közkönyvtáraknak orientálniuk a közösséget; tervszerűen,
kiválasztott célcsoportokat kell tájékoztatniuk, és használniuk kell a modern
információtechnológiát.

Hegyközi Ilona

A (közel)jövő könyve?

Szerzőnk, Bánhegyi Zsolt Fulbright-ösztöndíjjal tartózkodik az Egyesült Ál-
lamokban. Előbb a University of California Los Angeles (UCLA) könyvtári-in-
formatikai tanszékének vendégeként a felsőoktatási könyvtárakban folyó auto-
matizálást tanulmányozta, majd a New Jersey állambeli New Brunswickban levő
legjelentősebb magyar gyűjteménynél, az American Hungarian Foundationnél
végzett különféle könyvtári munkákat. Innen küldte a KATALIST-on keresztül
az alábbi érdekes híradást.

*

Az új amerikai fejlesztések eredményei között tájékozódva a CompUSA elne-
vezésű üzletlánc több üzletében (Los Angeles, New Brunswick) és az Apple cég
bemutatóján is találkoztam az *E-book*-kal, amely „igazi nagygélynak” látszik –
ámbar a különféle tenyergépek elterjedése után logikusnak tekinthető a megje-
lenése. A piacon az első fecskék a Franklin Rt. által gyártott Rocket E-book
(www.franklin.com), a Softbook (www.softbook.com) és az Everybook Dedic-
ated Reader. Amerikai módra azonban várható, hogy rövid időn belül cégek tu-
cattjai fogják gyártani és forgalmazni.

Nézzük elsőként a *Rocket E-book*-ot! Fentebb említett gyártója nem kezdő
cég: 1986-ban ők készítették az első Spelling Ace helyesírás-ellenőrzőt, majd az
online Webster-szótárakat. Az elektronikus könyvecske olyan, mint egy paper-
back, könnyű kézben tartani, sőt olvasni is. Sokkal jobb és élesebb képet ad,
mint a hordozható gépek kijelzői, és a gyártók szerint a tengerparti napsütésben is
kitűnően lehet olvasni. Online lehet vásárolni a készüléket is meg a könyveket

is: ezek az otthoni bázisgépen keresztül tölthetők át az E-bookra. Harminc óra időtartamra szól az elem, de gyorsan feltölthető. Kb. 10 átlagos terjedelmű könyvet képes tárolni. (A kapacitása négyezertől százezer oldalig terjed.) Súlyja mintegy fél kiló. (A másik típus, a *Softbook* nagyobb méretű, és több mint egy kilós.) Lehetséges szöveget annotálni, szóra keresni stb. A képernyője érintésre működik (touchscreen), a készülék grafikus, képet-hangot kezel. 300-400 dollárba kerül, a könyvcímek ára pedig pillanatnyilag a puha fedelű könyvekéhez hasonló. Egy, a Los Angeles Times-ban megjelent összehasonlító elemzés szerint térképek és technikai kézikönyvek kezelésére a *Softbook* az alkalmasabb, az ugyanis nem egy dokk- vagy gazdagépre támaszkodik, hanem beépített modemmel közvetlenül kapcsolódik a forgalmazó szerverhez. A *Softbook*ra saját dokumentumot (vagy bármely *Webes* anyagot) is ezen a központi szerveren keresztül lehet rátölteni. A *Rocket E-book* viszont Windows-os PC-t vagy MacIntosh-t igényel. A gazdagép soros portjához csatlakozik, s azon keresztül bármely *Webes* anyag rátölthető.

A harmadik készüléktípus az *Everybook Inc.* terméke az *Adobe* féle PDF technológiát használja. Ez nagy előny, hiszen a kiadók csaknem 90%-a PDF formátummal dolgozik a hagyományos könyv előállításánál. Az *Everybook Dedicated Reader* oly mértékben utánozza a könyvformát, mint mondjuk annak idején az első nyomtatott könyvek a kódexekét: kinyitható, és két oldalon van a képernyője. Amikor kinyitjuk, a megvásárolt és letöltött könyvek gerincét mutatja a képernyő. Ekkor rábökhetünk a kívánt könyvre, és kezdődhet is az olvasás. Infravörös kapcsolattal bármely része kinyomtatható távoli nyomtatón, faxon egyaránt. Ujjunkkal aláhúzhatunk, kiemelhetünk adott szövegrészeket. A virtuális központi könyvesboltban színes, nagy felbontású képernyőn „látogathatunk el”. Járhatunk a polcok között, levehetjük róluk a köteteket, belelapozhatunk a tartalomjegyzékbe, az ismertetőbe. És persze nyomban megtörténhet a vásárlás is: az egyetlen másodperc alatt lezajló hitelkártya-visszaigazolás után kezdődhet a könyv letöltése.

Az *Everybook Dedicated Reader* – a gyártója szerint – ma a csúcsmo­dell, hiszen nem csupán valamiféle (pala)tábla feketefehér képpel, hanem nagy felbontású színes, éles képet ad. Érdekes adalék még, hogy a már említett PDF formátumot ez az elektronikus könyv változtatás nélkül jeleníti meg, és így a meglévő licencek hatályát nem lépi át. Az egyik E-kiadó vezetője viszont egy alkalommal arra is emlékeztetett, hogy az E-bookhoz hasonló elven működő vállalkozások már sok éve léteznek. A Gutenberg Project például 27 év óta adja közre a klasszikus szerzőket. De említhetném a Drótos-Moldován páros vezette, áldozatos munkával épülő MEK-et is mint modell értékű előzményt.

A nagy kiadók szemük sarkából éber­en figyelik ezt a nyiladozó üzletá­gat: a Barnes & Noble például E-bookra szakosodott részlegeket épít ki máris a boltjaiban. Honlapjukon a kínálat jelenleg kb. 500 könyvcímet tartalmaz. A Librius.com honlapján pedig az látható, hogy a World Bookstore több ezer könyv és egyéb kiadvány mesterpéldányát őrzi, várva a vásárlókat.

Bánhegyi Zsolt